

Aralık 2021

Yıl: 5 Sayı: 2 ss. 161-174

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 14.07.2021

Kabul Tarihi: 13.08.2021

ISSN: 2619-9408

December 2021

Volume: 5 Issue: 2 pp. 161-174

Article Type: Research Article

Submitted: 14.07.2021

Accepted: 13.08.2021

PANDEMİ SÜRECİNDE YAŞ AYRIMCILIĞININ YAŞLI BİREYLERDE YARATTIĞI SOSYAL BENLİK ALGISI VE SONUÇLARI*

Gizem DERAN** Ali ESGİN***

ÖZ

Bu araştırmanın amacı Covid-19 pandemi sürecinde 65 yaş üstü bireylerin maruz kaldıkları yaş ayrımcılığı ve sosyal benlik sunumu düzeylerini incelemektir. Araştırma, nitel desende tasarlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel boyuta göre yaşlıların olumlu benlik saygısı geliştirmeleri ve sosyal benlik sunumu becerilerinin artmasına yardımcı olabilecek tematik içerikler oluşturulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar derlenerek içerik analizi yapılmış, fenomenolojik yaklaşımla ele alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Covid-19 sürecinde 65 yaş üzeri katılımcılar yaş ayrımcılığına ve toplumsal dışlanmaya maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Yine araştırma sonuçlarına göre yaşlı bireyler aile bireyleri ve yakınlarıyla telefon, internet vb. iletişim araçlarını kullanarak sosyal benliklerini sunmuş, bu bağlamda takdir görme, değerli olduğunu hissetme, saygı görme gibi duyguları yaşamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, yaş ayrımcılığı, sosyal benlik sunumu.

Social Self Perception And Its Results Created By Age Discrimination in Elderly Individuals During The Pandemic Process

ABSTARCT

The purpose of this research is to examine the levels of age discrimination and social self-presentation that individuals over the age of 65 experience during the Covid-19 pandemic process. The research was designed in a qualitative design. For this purpose, thematic contents were created that can help the elderly develop positive self-esteem and increase their social self-presentation skills according to the qualitative dimension. The answers given by the participants were compiled and content analysis was made and discussed with a phenomenological approach. According to the results of the research, participants over the age of 65 stated that they were exposed to age discrimination and social exclusion during the Covid-19 process. Again, according to the results of the research, elderly individuals do not use telephone, internet etc. with their family members and relatives. They presented their social identities by using communication tools, and in this context, they experienced feelings such as being appreciated, feeling valuable, and being respected.

Keywords: Aging, age discrimination, social self presentation.

* Bu çalışma, ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazar tarafından İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. gizemderan@stu.aydin.edu.tr ORCID: 0000-0003-1575-6188

*** Prof. Dr. İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, aliesgin@hotmail.com ORCID: 0000-0002-0046-1638

Giriş

Son yılların en büyük biyopsikososyal krizi olarak karşımıza çıkan COVID-19 pandemisi küresel hareketliliği bozguna uğratarak durağanlığa ve gelecekle ilgili belirsizliğe neden olmuştur. Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaletinin başkenti olan Wuhan'da başlayan enfeksiyon, 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19 (SARSCoV2 Enfeksiyonu) olarak tanımlanmış ve bu tarihten itibaren pandemi ilan edilmiştir (WHO, 2020). COVID-19 virüsü ciddi akut solunum yolu enfeksiyonlarına sebep olmakta, asemptomatik, hafif ya da şiddetli semptomatik olarak seyretmektedir (Özcan vd., 2020). Pandemi ilanı ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda değişimin de başlangıcını oluşturmaktadır.

COVID-19'un toplumsal hayatın bütün bileşenlerine etki etmesi; bireylerin etkileşim şekillerinden, günlük yaşam alışkanlıklarına kadar pek çok noktada değişime neden olmuştur. Bu değişimin pandemi sonrası süreçte de sosyal hayatı ve sosyal ilişkileri etkilemeye devam etmesi beklenmektedir. Ne kadar süreceği belli olmayan pandemi salgını/krizi, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda birçok alanda da kalıcı değişim ve dönüşümlere neden olacaktır.

Genel anlamda pandeminin toplumsal etkileri ile ilgili olarak son 15 yılda pandemi döneminde sivil toplum (White & Banda, 2009), pandemi ve kentleşme ilişkisi (Zachreson vd., 2018), pandemi ve sosyal evrim (Spinney, 2019), pandemi ve siyaset (Abumere, 2019), pandemi ve bilim (Maw, 2006; Stephens, 2005) konularında çalışmalar yapıldığı görülmektedir. COVID-19 pandemisi toplumsal yaşamı dönüştürürken sosyal bilimler literatüründe de araştırmacılar pandeminin toplumsal sonuçlarını çalışmaya başlamıştır. Pandeminin toplum genelinde artan dayanışma birliği (Choonara, 2020), toplumdaki değişim süreçleri (Singh vd. 2020) uzak ve yakın gelecekte virüsün etkileri (Tabish, 2020), klinik çalışmalardaki etkileri (Çevik vd., 2020), pandemi sırası ve sonrasında ekonomik ilişkiler (Auzan, 2020) pandemi ile ilgili belirsizlikler devam ederken yayımlanan çalışmalar olarak yerini almıştır. Bu makale yazılırken Türkiye'den de pek çok sosyal bilimcinin konu ile ilgili araştırmalarına devam ettikleri bilinmektedir.

COVID-19'la başlayan sosyal izolasyon, sokağa çıkma kısıtlamaları gündelik yaşamın seyrini de değiştirmekte, toplumsal yapı içinde birçok kurumun yapısında gerginliklere sebep olmaktadır. İlk kısıtlama İçişleri Bakanlığı'nca 22 Mart 2020 tarihinden itibaren 65 yaş ve üzerindeki bireylere sokağa çıkma yasağı ile getirilmiştir. Daha sonra ise 11 Nisan 2020 tarihinden itibaren belirli aralıklarla tüm bireyleri kapsayan kısıtlamalar uygulanmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2020). Tüm fertlerin vakitlerinin çoğunu ev içinde birbirleri ile geçirmek zorunda kalmaları, aile kurumunun yapısında ve işleyişinde de değişime yol açmış, aile içi gerginliklerin artmasına neden olmuştur. Vago (2003) yapısal gerginliklerin sosyal sistemdeki bir ya da birkaç unsurunun çatışıp karmaşa yaratması nedeniyle ortaya çıktığını ve değişime yol açtığını ileri sürer. Fertler arasında özellikle kuşaklararası etkileşimlerde ortaya çıkan bu gerginlikler de değişimin ilk halkasını oluşturmuştur. COVID-19 öncesi dönemde dışlanma, yoksulluk, yalnızlık ve ayrımcılık gibi sorunlarla karşı karşıya olan yaşlı bireyler; bu süreçte sosyal ve fiziki izolasyon ile birlikte toplum tarafından daha keskin ayrımcı tutum ve davranışlara maruz bırakılmışlardır. Öte yandan Sullivan (2009: 477)'a göre toplumsal değişim toplumun kültürü, yapısı, kurumları ve işlevi ile ilişkili geniş bir kavramdır. Dolayısıyla ailede başlayan bu gerginlik, sadece özel alanda kalmayacak kamusal alanda da kuşaklararası etkileşimin dönüşümüne neden olacak, 65 yaş üstü bireylerin maruz kaldıkları ayrımcılığı ve sosyal benlik algılarını etkileyecektir. Bu çalışma Türkiye'de COVID-19 pandemisi kapsamında 65 yaş üstü bireylere yönelik kronolojik yaşı temel alarak uygulanan dışarı çıkma kısıtlamalarının yaşlı ayrımcılığına ve sosyal benlik sunumlarına etkisini nitel desen üzerinden ele almayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırmanın deseni

Pandemi sürecinde yaş ayrımcılığının yaşlı bireylerde yarattığı sosyal benlik algısı ve sonuçlarının incelenmesi amaçlandığı bu araştırma nitel yöntemi fenomenoloji deseniyle yürütülmüştür. Nitel araştırmalar, inceleme konusu olan olguların içerik ve bağlamsal zenginliklerine ulaşılabildiği doğal ve gerçek ortamları kapsamında bütüncül bir anlayışla ele alınmasına imkân sunmaktadır (Taylor vd., 2016; Yin, 2016). Nitel araştırmalarda sebep ve sonuç ilişkilerini belirlemek, ele alınan belirli niteliklerin bir evrendeki dağılımını öngörmek veya açıklamak yerine, insanlar açısından bir olgunun nasıl bir anlam ifade ettiğini ortaya koyma çabasının söz konusu olabilmektedir. Bu anlamda nitel araştırmacılar, insanların deneyimlerini nasıl yorumladıklarını, kendi dünya görüşlerini bu çerçevede nasıl yapılandırdıklarını ve deneyimlerine nasıl bir anlam atfettiklerini anlamakla ilgilenmektedirler (Merriam ve Tisdell, 2016).

Çalışma grubu

Fenomenoloji sezgisel ve düşünsel süreçlerle olguların tezahür eden dış görünüşlerinden fikirlere, kavramlara, yargılara ve anlayışlara yol açan anlamlar arayarak bilinçli deneyim eylemlerinin mahiyeti ve özüne ulaşmayı amaçlar. Bu nedenle, nedensellikleri ortaya koymayan, ilgili deneyimin orijinal dokusu ile özelliklerini mümkün olduğunca koruyan ve özünün anlaşılmasını sağlayan katılımcıların açıklamaları fenomenolojinin en önemli yapı taşlarıdır (Moustakas, 1994).

Bu bağlamda ele aldığımız çalışma ile Covid-19 virüsünün neden olduğu pandemi sürecinin yarattığı kısıtlar ve algılar nedeniyle özellikle yaşlı bireylerin (65 yaş üstü) maruz kaldığı dışlanma, yaş ayrımcılığı gibi etkenlerin sonucunda oluşan benlik kaygıları analiz edilmektedir. Benlik sunumunda engellenen veya arzu ettikleri etkileşimlere giremeyen yaşlı bireylerin yaşadığı deneyimler ve bunların sonuçları değerlendirilmektedir. Böylece pandemi sürecinin çok üzerinde durulmayan bir boyutu, yaşlı bireylerin yaşadığı olumsuzlukların psikolojik sonuçları ortaya konmaktadır.

Araştırmanın Evreni 2020-2021 yılında İstanbul İlinde yaşayan 65 yaş üstü yaşlılardan oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, İstanbul ili Şişli ilçesi Okmeydanı semtinde yaşayan 65 yaş üstü yaşlılardan oluşmaktadır.

Araştırmamızda veri toplama aracı olarak gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme formları üzerinden örnekleme giren yaşlı bireylerle gerçekleştirilecek yüz yüze görüşmelerden elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırmanın alan çalışması Nisan-Mayıs 2021 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

Fenomenolojik araştırmaya dahil edilecek katılımcı sayısının Yıldırım ve Şimşek (2016) 10'un üzerinde olmaması gerektiğini aktarırken Creswell ve Poth (2018, s. 76) bu sayının 3 ila 15 arasında olabileceğini belirtmektedir. Bu çalışmada, 65 yaş üstü bireylerin pandemi sürecinde yaşamış oldukları yaşlı ayrımcılığını ve benlik kaygılarını inceleyerek yapısını ve anlamını ortaya koyabilmek amacıyla kapsamı ve tekrarı açısından verilerde ulaşılan doyum (Creswell ve Creswell, 2018; Morse, 1995, 2015) dikkate alınarak 18 katılımcı görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların genel özellikleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Tanıtıcı Bilgileri

Katılımcı ID	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Gelir Düzeyi
K1	Erkek	65	Evli	İlkokul	Orta
K2	Kadın	68	Evli	Lise	Orta
K3	Kadın	67	Evli	İlkokul	Orta
K4	Erkek	69	Evli	Lise	Orta
K5	Kadın	67	Evli	İlkokul	Orta
K6	Kadın	65	Evli	İlkokul	Orta
K7	Erkek	67	Evli	İlkokul	Orta
K8	Erkek	69	Evli	Üniversite	Orta
K9	Erkek	65	Evli	Yüksek Lisans	Orta
K10	Kadın	70	Evli	Okur-Yazar	İyi

K11	Kadın	67	Evli	İlkokul	Orta
K12	Kadın	70	Bekar	İlkokul	Orta
K13	Erkek	75	Evli	İlkokul	Orta
K14	Kadın	65	Evli	İlkokul	İyi
K15	Kadın	72	Bekar	Üniversite	Orta
K16	Erkek	74	Evli	İlkokul	Orta
K17	Erkek	70	Evli	Üniversite	Orta
K18	Erkek	71	Evli	İlkokul	Orta

Tablo 1’de belirtildiği üzere katılımcıların 9’u Erkek 9’u Kadındır. Katılımcıların yaşlarına baktığımızda 65-75 yaş aralığında dağıldığı görülmektedir. Katılımcıların 16’sı Evli 2’si Bekardır. Katılımcıların 11’i İlkokul, 2’si Lise, 3’ü Üniversite, 1’i Yüksek Lisans, 1’i de Okur-Yazar eğitim düzeyindedir. Katılımcıların 16’sı orta gelir düzeyine sahipken 2’si iyi gelir düzeyine sahiptirler.

Veri toplama aracı

Nitel araştırmanın en önemli yönlerinden ve onu nicel araştırmalardan ayırtan özelliklerinden biri, veri toplamanın belirli bir anket aracı veya bir dizi değişkenle sınırlı olmamasıdır (Silverman ve Marvasti, 2008). Nitel bir tasarımla yürütülen çalışmalarda, araştırmacılar genellikle tek bir veri kaynağı temel almak yerine görüşmeler, gözlemler, belgeler ve görsel-işitsel bilgiler gibi çeşitli yollarla veri toplamaktadır (Creswell ve Creswell, 2018). Fenomenolojik araştırmalar özelinde düşünüldüğünde ise, görüşmeler ve gözlemlerin yanı sıra, alanyazın, yazar biyografisi, tutulan günlükler inceleme konusu olan olgunun anlaşılması açısından veri kaynağı olarak değerlendirilebilir (Van Manen, 1990). Bu çalışmada verilerin elde edilmesinde araştırmacı yarı yapılandırılmış görüşmelerden ve belge incelemesinden yararlanmıştır.

Çalışmanın amacı ve yöntemine uygun soruların geliştirilmesi amacıyla araştırmacı öncelikle Yaşlı ayrımcılığı ve benlik saygısı, konu ve yöntem itibarıyla benzerliği ve ilgisi bulunan çalışmaların kavramsal çerçevesi, modeli ve eklerinde yer alan anket veya görüşme sorularından yararlanılarak 17 adet taslak görüşme sorusu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu görüşme sorularının yapılan incelemeler sonrasında uygun olduğuna karar verilmiştir.

Veri analizi

Veri analizi süreci, nitel araştırmalarda çeşitli yazarlarca farklı biçimlerde ifade edilmesine rağmen, esas itibarıyla betimsel ve içerik analizi olmak üzere iki tür analiz yöntemiyle gerçekleştirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Fenomenolojik çalışmalarda, bir deneyimle ilgili genel ve tümlenik bir anlam ve tanımlamaya ulaşmak amacıyla bu deneyimin boyutları ve bunların temel dokusal ve yapısal açıklamaları arasında sezgisel bütünleştirme söz konusudur (Moustakas, 1994; Polkinghorne, 1989). Başka bir deyişle, fenomenolojik araştırmalarda, araştırmaya düzen ve kontrol sağlaması ve deneyimin yapısı olarak kabul edilmesinden dolayı inceleme konusu olan olgunun deneyimsel yapısını ve anlamını temsil edebilecek temalara ulaşmak hedeflenmektedir (Van Manen, 1990). Yıldırım ve Şimşek (2016) bu amaç doğrultusunda ise, içerik analizi yönteminin kullanıldığından bahsetmektedir. Genel olarak sosyal bilimlerde sıkça kullanılan yöntemlerden biri olarak içerik analizi, özellikle yorumlamacı fenomenolojik araştırmalarda temelde kodlar ve kategoriler üretmek amacıyla veri indirgeme tekniklerinden biridir (Denzin ve Lincoln, 2018). Bu çalışmada, içerik analizi yöntemi elde edilen verilerin kalıplarını, sıklıklarını, ilişkilerini, yapılarını ve bağlamalarını tespit etmek için mevcut olan büyük metin setini keşfetmede avantaj sağlayan sistematik bir kodlama ve kategorize etme yaklaşımı (Grbich, 2012) olması sebebiyle araştırmacı tarafından tercih edilmiştir.

Araştırmada, bilgisayar destekli yazılımlardan Microsoft Word, Excel ve OneNote programları kullanılmıştır. Lewins & Silver (2007)’in bahsettiği gibi, nitel araştırmalarda bilgisayar destekli yazılımlar araştırmacılara verileri kodlama, temalar oluşturma, geri çağırma, organize etme ve notlar

alma gibi çeşitli avantajlar sağlayarak veri analizi süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Ancak, şu bir gerçektir ki, verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması araştırmacının kendi yeteneklerine bağlıdır (Patton, 2014). Bununla birlikte, sözü edilen yazılımların araştırmacı tarafından kullanılmasının nedeni, veriler üzerinde raporlar oluşturma, görselleştirme ve sorgulama yapma gibi faydalar sağlıyor olmasıdır. Çalışmanın veri analizinde, araştırmacı mevcut alanyazından yararlanarak (Corbin ve Strauss, 2008; Flick, 2014; Miles vd., 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2016) kendi sürecini geliştirmiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergede *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler* başlığı altında açıklanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni

Araştırma için İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 27.08.2021 tarihli ve 2021/09 sayılı kararıyla onay alınmıştır.

Bulgular

Yaşlı Ayrımcılığı

Bireyin sadece yaşlı olması sebebi ile maruz kaldığı kalıplaşmış ve ayrımcı tutumlar yaşlı ayrımcılığı olarak tanımlanmaktadır (Butler, 1969). Yaşlanmanın ardından yaşlı birey çevresi tarafından engelli, bakıma muhtaç, güçsüz, yoksul, aciz, üzgün, yalnız, hasta ve bağımlı gibi terimler ile etiketlenmektedir (McGuire ve ark., 2008). Toplum tarafından artık üretkenlikleri biten sürekli artan sağlık problemlerine sahip bağımlı bireyler olarak görünmelerinden dolayı çoğu zaman yaşlı birey çevresi tarafından yük olarak algılanabilmektedir (Gething ve ark., 2004). Bu faktörler, gençlerin yaşlı bireyler ile aynı evde yaşamayı ve yaşlı bireylerin sorumluluklarını taşımayı istememelerine ve böylece yaşlı bireyleri ikinci plana itmelerine (Vefikuluçay, 2008) sebebiyet vermektedir. Böylece yaşlıların ihtiyaçlarına cevap vermeleri zorlaşmaktadır (Sum ve ark., 2016).

Yaşlılığa bakış açısı çevrenin pozitif veya negatif davranışları ile de oldukça bağlantılıdır. Çevreden alınan geri bildirimler doğrultusunda düşünce kalıpları oluşur. Önyargılar ve basmakalıp olumsuz düşünceler bilgi, değer ve inançları etkileyerek gençlerin yaşlılara karşıda negatif davranışlar sergilemesine sebep olmaktadır (Klein, 2005). Bu çarpık düşünce kalıpları ve önyargılar yaşlı bireylerin toplumla bütünleşmelerine, sosyal refah hizmetlerinden yararlanmalarına engel olmakta ve yaşlılık deneyimlerinin olumsuz algılanmasına sebep olmaktadır (Buz, 2015). Yaşlıların toplumla bütünleşmesinin sağlanması için ise yaşlılara ve yaşlılık dönemine ilişkin yanlış kabullerin ve önyargıların düzelmesi gerekmektedir (Buz, 2015). Tersisi durumda olumsuz etkilenen sadece yaşlılar değil geleceğin yaşlıları olan gençlerde olacaktır. Düşünce, bireyi algılayışı, bu algı kişiye olan davranışları, sergilenen davranışlar ise bireyin kendine bakış açısını şekillendirir (Blau, 1973). Yani birey diğer insanları kendi perspektifinden yorumladığından dolayı yaşlandığında herkesin kendi hakkında onun düşündüğü gibi düşüneceğini veya davranacağını varsayar. Böylelikle bireyde yaşlanma korkusu ortaya çıkar (Klein ve ark., 2005). Yaşlanma korkusu bireyin yaşlılık döneminde yaşlılığın olumlu getirilerini görmesini engeller (Sum ve ark., 2016). Bu durum bireyin benlik saygısının düşmesine ve sosyal uyumunun azalmasına sebep olur.

Yaşlılara pasif, bağımlı bir rol verilmektedir (Rodin ve Langer, 1980). Genel olarak yaşlı bireylerin yalnız yaşamayı sevdiğileri ve sosyal çevreden uzak olmayı seçtiklerine inanılmaktadır. Eğer yaşlı bireyler tek başına sokağa çıkarsa, düğüne, alışverişe gitmek gibi aktiviteleri yaparsa hoş karşılanmamaktadır (Imamoğlu, E. O., Imamoğlu, V., 1992). Bununla birlikte yaşlıdan hoşgörülü, anlayışlı, sabırlı ve sevecen olmaları beklenmekte aksi durumda yaşına uygun davranışlar sergilemediği düşünülmektedir. Bireyin karakteri göz ardı edilerek yaşlılıktaki role göre davranması yani bir anda

istenilen rollere girmesi beklenir. Yaşın ilerlemesiyle bir anda bireyin artık köşeye çekilmesi, daha sakin sabırlı davranması ve daha yaşına uygun giysiler giymesi gerektiği düşünülür. Bu gibi yaşlılara yönelik ön yargılar ve tutumlar birçok alanda görülür. Gençlik, dinamiklik, üretkenlik kavramları reklam filmlerinden başlayarak eğitime, yönetim gibi her alanda vurgulanmaktadır (Erdemir ve ark., 2002). Sosyal yaşantıda yaşın ilerlemesi espri konusu olmakta, televizyon programlarında yaşlılara negatif bir imaj çizilmekte ve yaşlılar için küçümseyici bir dil kullanılmaktadır. Bununla birlikte iş isteyen yaşlı bireyler performansının düşük olacağı ve yenilikleri kavrayamayacağı önyargısı ile istihdam edilmemekte veya çalışıyorsa yerine genç bir çalışan tercih edilmekte, istihdam edilirse de genç çalışanlara göre daha düşük ücretle işe alınmaktadır (Akdemir, 2007). Ekonomik verimlilik ve üretkenlik açısından bu şekilde değerlendirilmek yaşlıların değersiz hissetmesine neden olmaktadır (Çilingiroğlu ve ark., 2004).

Yaşlılara yönelik ayrımcı tutum iletişimde de görülmektedir. Araştırmacılar tarafından yaşlı bireylerle kurulan iletişime yönelik aşırı uyumlu olma veya bebek konuşması olarak iki ana olumsuz iletişim türü tanımlanmıştır. Aşırı uyumlu olmada genç insanlar yaşlılara karşı aşırı derecede kibar olmaya çalışarak iletişime geçerler. Genellikle duymayacaklarını düşünerek yüksek sesle veya yavaş konuşurlar. Bebek konuşmasında ise genç bireyler yaşlı ile iletişime geçerken ses tonlarını abartırlar, ince sesle ve basit cümlelerle konuşurlar. Bu konuşma türü çoğu yaşlı tarafından saygısız, küçümseyici ve küçük düşürücü olarak değerlendirmektedir (Giles ve ark., 1994). Bu olumsuz tutumlar sonucu yalnızlaşıp içe kapanan yaşlı bireyin zamanla psikolojisi de olumsuz etkilenmektedir. Bu tutumlar fiziksel ölüme neden olan psikolojik ölümün yaşanmasına zemin hazırlanmaktadır (Oğuzhanoglu ve Özdel, 2005).

Pandemi sürecinde de alınan tedbirler kapsamında yaşlıların sokağa çıkmasının yasaklanması veya belli saatlerde dışarı çıkabiliyor olmaları onların yaş ayrımcılığına uğrama hislerini geliştirmiştir.

Katılımcıların bu konudaki görüşlerini anlayabilmek için *Covid 19 sürecinde 65 yaş üstü bir birey olarak sizi en çok rahatsız eden durumlar neydi?* Sorusu yöneltilmiştir.

Bir katılımcı bu konu hakkında şu ifadeyi kullanmıştır; *Kısıtlı saatlerde dışarı çıkmak. Alışveriş yapamamak koştura koştura eve gelmek (K11)*

Bir başka katılımcı şöyle ifade etmiştir; *Evde hapis kaldık sıkıcı bir durum oldu huzursuzluk oldu. En çok rahatsız eden evde tıkalı kalmak oldu. (K1)*

Pandemi sürecinde katılımcılar toplumsal dışlanmaya maruz kaldıklarını da dile getirmişlerdir.

Katılımcıların bu konudaki görüşlerini anlayabilmek için *Mesela yaşınızdan dolayı toplumdan dışlandığınızı düşündüğünüz anlar oldu mu?* Sorusu yöneltilmiştir.

Bir katılımcı bu konu hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir. *Evet kimseyle görüşemediğimiz için vebalıymışız gibi davranıldı bir ara. Bizim dışımızda herkesin kaldırılmıştı sokağa çıkma yasağı yaz gibi. Herkes rahat bir bizde mi sorun oluyordu yani. Şaka gibi çıkabilirmişiz ama evimizin önünde 100 metreye kadar. İnsanlık dışı bir insana yapılacak şey mi? Tamam önlem alda tasmamız varmış gibi de yaşatma bizi. (K2)*

Bir başka katılımcı konu hakkındaki ifadesi şöyledir; *... Ama alınan uygulamalar için öyle bir şey hissettim. Bir tek biz otobüslere alınmadık en uzun kısıtlamalar bizi vurdu. (K3)*

Diğer bir katılımcı konu hakkındaki ifadesi şöyledir; *Dışlanmış hissettim. Gençlerden uyarı aldığım oldu. Arada dayanamayıp sokağa atıyordum kendimi. Birkaç çocuk amca niye dışardasın niye maske takmıyorsun diyenler oldu. Dışladıklarından değil belki ama o esnada sinirimden birkaç laf söylemişim. Şimdi ben şunu diyeceğim sokakta da gençler maskesiz geziyor görüyorum ben. Bir bizde olunca göze batıyor o zaman dışlanmış hissediyorum işte. (K7)*

Pandemi Sürecinde 65 Yaş Üstü Bireylerde Benlik Saygısı

Yaşlılık, yaşlının içinde bulunduğu koşullar ve bakış açısına göre her bireyin farklı şekilde deneyimlediği bir dönemdir. Psikolojik, fiziksel ve sosyal problemlerin yoğun yaşanması, üretkenlikten

tüketime geçilmesi dolayısı ile kendini bağımlı hissetmesi gibi nedenlerden ötürü birçok yaşlının benlik saygısında düşüş gerçekleşmekte ve yaşlılığa uyum zorlaşmaktadır. Bu durumun tersi olarak bazı yaşlılar yaşlılığı birçok deneyime sahip oldukları ve yaşadıklarından ders alarak olgunlaştıkları bir dönem olarak görmektedir. Bu dönemde deneyimlerinden faydalanılan, emeklilik süreci ile ortaya çıkan boş zamanı hobiler ve sosyal aktiviteler gibi faydalı etkinlikler ile dolduran yaşlılar benlik saygılarını korumakta ve yaşlılığa daha kolay uyum sağlamaktadır.

Robins ve ark. (2002) benlik saygısının ergenlik döneminde düştüğünü yetişkinlikte arttığını yaşlılıkta tekrar düşüşe geçtiğini, yetişkinlikteki artışın 60 yaşında en üst seviyeye geldikten sonra düşmeye başladığını belirtmiştir. Şahin ve Yalçın (2003) yaşlandıkça yaşlının birçok psikososyal değişim ile karşılaştığını ileri sürmüştür. Bu değişiklikleri; toplumdaki etkinliğin, yakın ilişkilerin, cinsel aktivitelerin, sosyal yaşama katılımın azalması, sevilen insanların kaybı, yardım eden rolünden yardım edilen rolüne geçiş olarak belirtmiştir. Robins ve ark. (2002) ise bu değişimleri; sağlık sorunları, sosyoekonomik statüde düşüş, eş kaybı, sosyal destek kaybı ve emekliliğin ardından elde edilen başarı deneyimlerinin azalması olarak ifade etmiştir. Aslında bu olumsuz değişimlerin her biri yaşlılıkta ortaya çıkan düşük benlik saygısının da sebeplerini oluşturmakta ve birçok araştırmacı tarafından benzer sebepler ifade edilmektedir. Örneğin Robins ve Trzesniewski (2005) yaşlılıkta bu düşüşe sebep olan durumların emeklilik veya eşlerden birinin ölümü gibi durumlarda ortaya çıkan rol kaybı, sağlık problemleri nedeni ile fiziksel işlevin azalması ve sosyoekonomik statüdeki düşüş olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak yaşlının sık hata yapma ve yetersiz olma önyargılarını kabullenmesine rağmen pozitif imaj çizerek değerini koruma çabasının da benlik saygısının düşüşüne sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Huycke (2014) ise eş veya yakın arkadaşların kaybı, sağlığın bozulması, gençliğin yitirilmesi, yaşam üzerindeki kontrolün azalması, aile ve toplumdaki rollerin kaybı ve mali kaynakların azalmasının, yaşlı erişkinlerde düşük benlik saygısına katkıda bulunabilecek faktörler olduğunu belirtmiştir. Richmond ve Guindon (2010), yaşlı erişkinlerde düşük benlik saygısının üç ana sebep ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bunlardan ilki sağlık problemleridir. İkincisi emeklilik veya işten çıkarılma sebebi ile meydana gelen sosyal kimlik kaybı ve finansal kayıptır. Üçüncü sebep ise bireyin eş, çocuk kaybı gibi nedenler ile kendi yaşam alanından alınıp huzurevi veya bakım evine yerleştirilmesidir. Richmond ve Guindon'a göre düşük benlik saygısına sebep olan bu durumlar aynı zamanda depresyon içinde risk faktörü oluşturmaktadır.

Robins ve Trzesniewski (2005) yaşlılıkta benlik saygısındaki düşüşün sebebinin bu bireylerin yaşamlarındaki ani ve köklü değişimlerden kaynaklandığını ileri sürmüş, bu ani ve köklü değişim için yaşlı birey yeterince olgun değilse benlik saygısında düşüş meydana geldiğini belirtmiştir. Robins ve Trzesniewski'e göre emeklilik ve torun sahibi olmak gibi durumlarda bazı bireylerin benlik saygısı artarken bazılarının ise benlik saygısı azalmaktadır. Benzer olarak Erikson da yaşlılıkta bireyin benlik saygısının değişkenlik gösterebileceğini belirtmiştir. Erikson (1985) yaşlandıkça bireylerin geçmiş başarı ve deneyimlerini değerlendirdikleri bunun sonucunda bazı bireylerde benlik saygısında artış bazılarında düşme gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Erikson (1963) yaşlılığı, önceki yaşamlarında bir tutarlılık ve anlam duygusu aramaya zorlayan bir yansıma dönemi olarak değerlendirmiştir. Olumsuz bir değerlendirmenin kişiyi yaşamı hakkında anlamsızlık hissi ile bırakabileceğini belirtmiştir.

Yaşlılıkta benlik saygısının düşmesinin yaşlı refahı üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmaktadır (Robins ve ark., 2002). Aziz Ali ve ark. (2016) benlik saygısı düşük olan kişinin kendini güçsüz ve yetersiz hissettiğini ifade etmiş, düşük benlik saygısının hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerdeki yaşlı insanlar arasında en sık görülen rahatsızlık olan depresyon için bir risk faktörü olarak işlev gördüğünü ve yaşlılar arasında depresyon ve intihar olasılığını artırabilmesinin yanı sıra birçok ruhsal rahatsızlıklara sebep olduğunu belirtmiştir. Ayrıca benlik saygısı düşük olan insanların herhangi bir çatışma sonrasında kendilerini geri çekmeye daha yatkın olduklarını bu sebeple sosyal çevresinden sağladığı doyum, destek ve yakınlığın azaldığını ileri sürmüştür. Düşük benlik saygısında birey benlik saygısını kazanmak için çoğu zaman sosyal destek mekanizmaları olan ailesi, akrabaları ve arkadaş

çevresine ihtiyaç duymaktadır fakat düşük benlik saygısına sahip bireyler reddedilmeye karşı çok hassas olmalarından dolayı kendilerini sosyal ortamdaki çekmeye ve yakın ilişki kurduğu sosyal çevresi ile ilişkisini azaltmaya yatkındırlar. Bu sebeple düşük benlik saygısı bireyin yakın ilişkilerden sağladığı bağlanma, sosyal destek ve doyum ihtiyacının karşılanamamasına sebep olmaktadır (Orth ve ark., 2009). Bu eksiklik huzurevlerinde yaşayan yaşlılarda daha sık görülmektedir. Nitekim Cavlak ve ark. (2001) yaşlılıkta fiziksel, sosyal psikolojik yönden güçlükler yaşandığı, özellikle huzurevinde daha çok yaşandığını belirtmiştir.

Genel olarak huzurevi yaşamına olan bakış açısı kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Dışa dönük kişilik yapısı olan bireyler için eğer kendi çevresinde yalnızlaşma sürecine girdiyse oldukça tatmin edici bir süreçken içe dönük kişilik yapısına sahip genelde kendi ile vakit geçirmekten hoşlanan bireyler içinde bir o kadar zor bir süreçtir. Bununla birlikte uyum ve esneklik becerisi düşük, kendi düzeni dışına çıkmak istemeyen bireyler içinde huzurevi yaşamı oldukça sancılı bir süreç haline gelmektedir. Bu durumda genellikle yaşlıların deneyimlediği duygular soyutlanmışlık, değersizlik, kendi olma ve çevre üzerinde kontrol kurabilme zorluğudur (Giray ve ark., 2008) çünkü huzurevi çoğu yaşlı için sevdiklerinden ayrı kaldıkları, hiç bilmedikleri yeni bir alanda hiç tanımadığı birçok insan ile bir arada yaşamak durumunda kaldığı bir belirsizliklerle dolu bir ortamdır. Bu durumda birey stresli bir yaşam olayıyla karşı karşıya gelmekte ve bunun sonucu olarak benlik saygısında düşüş gerçekleşmektedir. Köstek (2015: 40) benlik saygısının düşmesi sonucu ortaya çıkan durumları; “kendini eleştirme, girişimlerin sonuçlarına yönelik olumsuz beklentiler, artmış endişe ve korku, yetersizlik veya ümitsizlik duyguları, kendini kötüleyen duygu ve davranışlar, öz-bakım yetersizliği, bir işin devamını getirememeye, başkalarına ve kendilerine güvenmeme, olumlu eleştirileri kabul edememe, kendine zarar verme davranışları, ambivalans (zıt) duygular yaşama, kendi hakkında mantıksız katı standartlar, gerçek güç ve kabiliyetleri küçümseme, gerçek veya hayali başarısızlıkla ilgili ön yargı, utanç ve suçluluk duyguları, kendine değer vermeme, kendilerine ait kararlarının olmaması, sürekli diğer insanların kararlarına göre yaşama ve risk almama” olarak belirtmiştir. Benlik saygısının düşmesi sonucu bireyde ortaya çıkan bu olumsuzlukların giderilip bireyin benlik saygısının artırılması yaşlı bireyin sosyal uyumunun artmasını ve yaşadığı kurumda daha huzurlu olmasını sağlayacaktır. Huzur ve mutluluk gibi duygular ise bireyin iç dünyası ve dış dünyası ile olan ilişkilerinin uyum içerisinde olduğunun göstergesidir (Cüceloğlu, 2001).

Pandemi sürecinde 65 yaş üstü bireylerin yaşadığı benlik saygısı duygusu huzur evlerinde yaşayan bireylerle benzerlik göstermektedir. Benlik saygısı düşük olan kişinin kendini güçsüz ve yetersiz hissettiği, benlik saygısının hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerdeki yaşlı insanlar arasında en sık görülen rahatsızlık olan depresyon için bir risk faktörü olarak işlev gördüğünü ve yaşlılar arasında depresyon ve intihar olasılığını artırabilmesinin yanı sıra birçok ruhsal rahatsızlıklara sebep olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların bu konudaki görüşlerini anlayabilmek için *Covid 19 sürecinden önceki dönemle bu süreç arasında bir kıyaslama yaparsanız kendinizle ilgili neler söyleyebilirsiniz?* Sorusu yöneltilmiştir.

..... Ölüm korkum oluştu bundan önce düşünmezdim ölümü düşünürdüm de bu kadar aklıma gelmezdi. (K1)

Eskiden çok özgürmüşüz onu fark ettim. Kendi başına bakkala gitmek bile özgürlük. O bile elimizden alındığı için neye uğradığımı şaşırımdım. Otobüse binebiliyormuşuz en azından şimdi o da yok. Bir sahil kenarına gideyim çay içeyim nefes alayım desen otobüse binemiyorsun. (K2)

En başta korku en belirgin özellik korku. İnsanlar Covid'e göre bir yaşam tarzı oluşturdular. Ondan evvel böyle bir korku olmadığından eşimize dostumuza karşı rahat davranıyorduk ama şimdi bir yere giderken en sevdiğimizle buluşurken dahi mesafeye uymaya çalışıyoruz. Alışverişte de çok tedirgin davranıyoruz artık. Yürüyüşlerde her şeyde yaşam tarzımız komple değişti. Normal hayatımızdaki gibi değil hiçbir şey. Daha çekingen daha ürkeğiz artık. İletişimimiz daha az artık. (K4)

Hastalık olmadan önceki hayatımızda insanlar daha fazla değere veriyorlardı birbirlerine.. Birbirlerini daha fazla görmek istiyorlardı ve ya gelip gidiyorlardı ama hastalıktan sonra insan her şeye alışıyor derler ya biz buna da alıştık galiba artık kabuğuma çekilmiş gibi hissettim kendimi, artık istemiyorum kimse gelmesin kimseyle görüşmekte istemiyor insan yani o ruh haline büründüğü için kötü oluyor (K10)

Katılımcıların verdiği cevaplardan anlaşılacağı üzere bu süreçte, ölüm korkusu, tedirginlik, çekingenlik, Ürkeklik, İçer kapanıklık, Eve Kapatılma duygusu benlik saygısının gelişmesinde engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pandemi Sürecinde 65 Yaş ve Üzeri Bireylerin Sosyal Benlik Sunumu

Bir sistem olan toplum, içinde yer alan parçaları birbiriyle etkileşimli olan dinamik bir yapıdır. Toplumun en alt sistemi olan bireyin sistem içerisinde yer alan dinamik ilişkileri ve etkileşimleri sosyal işlevselliği için büyük önem taşımaktadır (Duyan, 2017).

Sosyal Benlik Sunumu “bir kişinin temel gereksinimlerini karşılaması için gerekli görevleri ve aktiviteleri yerine getirebilmesi ve toplumun belirli bir alt kültürü tarafından yerine getirilmesi beklenen önemli sosyal rollerini gerçekleştirebilme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır (Duyan, 2010: 13). Sistemin varlığının sürmesi sistemi oluşturan parçaların her birinin işlevini yerine getirmesi ile mümkün olmaktadır. Buna paralel olarak sosyal benlik sunumu kavramı açısından da bireyin işlevini yerine getirmesi sosyal rollerini icra etmesi ile mümkün olmaktadır (Duyan, 2010) çünkü bireyin çevresi ile olan etkileşiminde toplumsal statünün gerektirdiği rol beklentisine göre davranış sergilemesi beklenmektedir.

Goffman (2009) “Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu” adlı çalışmasında sosyal hayatı bir tiyatroya benzetmiş, bireyin performansını sergilerken diğerlerinin beğenisini arzuladığını bu sebeple onların onayladığı role bürünmeyi istediğini belirtmiştir. Bununla birlikte bireyin mevcut performansı onaylandığında bu rolü sürdürmek istediğini, beğenilmediğinde ise değiştirmek istediğini ileri sürmüştür. Bireyin toplumla uyumlu olma yöneliminin nedeni başkaları tarafından sevilme, kabullenilme ve saygı duyulma isteğidir. Sosyal ortamdan alınan geribildirimler bireyin kendini tanıyarak kimliğini oluşturmasını sağlamaktadır. Alınan geribildirimlerin olumlu olması benlik saygısını güçlendirirken, olumsuz geribildirimler bireyin aşağılık duygusuna kapılmasına neden olmaktadır.

Yaşlılık döneminde birey, benlik saygısının düşmesine sebep olan birçok olumsuzluk durum ile karşılaşmaktadır. Bu dönemde birey bedeninde, performansında, alıştığı sosyal ilişkilerinde, rollerinde birçok kayıp ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu kayıpların getirdiği ümitsizlik ve depresyon ile baş etmenin en etkili yolu uyum sağlamak ile mümkündür. Uyum sağlamak benlik saygısının artmasıyla mümkündür. Benlik saygısının artışında bireyin çevresinden aldığı sosyal desteğin etkisi çok fazladır (Terakye, 1989). Sosyal destek sistemlerinden alınan olumlu geribildirimler ile birey kendisini sevilen, önemli ve saygıdeğer olarak algılamaktadır (Danışman-Gökler ve Aydın, 2011).

Yaşlılık döneminin getirdiği değişimlerin kabullenilmesi ve sorunların üstesinden gelinmesini sağlayan sosyal destek sistemi bireyin sosyal benlik sunumunda da önemli bir yer tutmaktadır (Kurt, 2008). Yaşlılık dönemindeki sosyal destek sisteminin güçlendirilmesi huzurevinde yaşamını sürdüren yaşlı bireyler için daha önemlidir. Bunun sebebi ise huzurevinde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerde sosyal ilişkilerin azaldığının daha sık gözlemlenmesidir (Şahin ve Yalçın, 2003).

Yaş ilerledikçe yaşlı bireylerin aile üyeleri ve sosyal çevresiyle olan bağlantıları azalmaya başlamakta (Passer ve ark., 2009) ve sosyal statü, bağımsızlık düzeyi, sağlık, sosyal hayat, sosyal ilişkiler, günlük ve sosyal aktivitelerde gerilemeler yaşanmaktadır. Ayrıca yaşlı bireyler yaşlandıkça rollerinin bir kısmını kaybetmektedir (M.S.Corey ve G. Corey, 2006). Yaşlı bireyler, çocuklarının ve çevresinin onların nasihatlerine ve yardımına ihtiyacı olmadığını, sosyal çevresi içindeki konumunu kaybettiklerini düşünmektedirler (Jacobs ve ark., 2006). Bu noktada sosyal grup çalışması, yaşlı kişilere

hem kaybolan rollerle baş etmesi hem de yeni sahip olunmuş rollere uyum sağlamaları konusunda yardımcı olmada çok önemli bir role sahiptir (M.S. Corey ve G. Corey, 2006). Yaşlıların yalnızlık, izolasyon gibi olumsuz duygularının üstesinden gelmesinin en etkili yolu sosyal çalışmalara hız vermektir. (Lee ve Ayón, 2005). Bazen bireyin karşılaştığı kendinden veya çevresinden kaynaklanan zorluklar, bireyin sosyal benlik sunumunun bozulmasına sebep olmaktadır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar bireyin zayıflığının giderilmesi, tekrar eski gücüne kavuşmasını sağlamaktadır (Verma, 2010).

Yaşadığımız Pandemi sürecinde de 65 yaş üstü bireyler önlemler kapsamında izolasyona maruz bırakılmıştır. Bu durumun 65 yaş üstü bireylerde meydana getirdiği sosyal benlik sunumu algısı ölçümlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların bu konudaki görüşlerini anlayabilmek için *Bu süreçte ihtiyacınız olan saygı, sevgi, takdir edilme, onaylanma, kabul görme gibi duyguları ne sıklıkla yaşadınız?* Sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcılar konu hakkındaki duygu ve düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir.

Pandemi ortamında sadece ailemizden görebildik ne gördüysek evin içinde saygı sevgi hep var zaten. Zaten dışarı çıkıp kimseyle yakınlaşamadık ki. (K1)

Toplumla iç içe olmadık onun için ailem dışında kimseden saygı sevgi görmedim. (K2)

Kimseyle görüşmediğimiz için bilmiyorum. Ailemin davranışı değişmedi. Sağ olsunlar akrabalarımız aradı sordular. Hissettim galiba... (K3)

Valla bir yere çıkamadığım için bu duyguları etraftan göremedik, yaşayamadık. (K4)

Cevaplardan anlaşılacağı üzere mevcut kısıtlamalardan dolayı katılımcıların büyük bir bölümü saygı, sevgi, takdir edilme, onaylanma, kabul görme gibi duyguları yaşamadıklarını dile getirmişlerdir.

Sonuç

COVID-19 pandemisi küresel anlamda sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda değişimi ve dönüşümü beraberinde getirdi. Virüsün tabiatı gereği en çok 65 yaş ve üstü bireyin sağlığını olumsuz etkilemesi, diğer yaş gruplarına nazaran en fazla 65 yaş üstü bireylerin bu virüs enfeksiyonundan dolayı yaşamını kaybetmesi, bu süreçte en dezavantajlı yaş grubunun 65 yaş üstü bireyler olmasına neden olmuştur. Kronik yaşa göre uygulanan sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle yaşlı bireylerin uzun süre evde kalmaları, bir tahakküm alanına neden olarak kuşaklararası etkileşim süreçlerini de değiştirmiştir.

Devletler, pandeminin ülkelerinde yayılmasını önlemek amacıyla bir dizi önlem olarak uygulamaya koydular. Panik içerisinde alınan bu önlemler insanlarda şaşkınlık yarattı ve uyum sağlamakta zorlandılar. Özellikle 65 yaş üstü bireylere yönelik ekstra önlemler benlik, yaş ayrımcılığı, sosyal kabul gibi kavramların yeniden sorgulanmasına sebebiyet vermiştir.

Pandeminin yol açmış olabileceği ölüm kaygısına ek olarak yaşlıların sosyal çevreleriyle etkileşimlerindeki değişim ya da dönüşüm yaşlılık sürecinin seyrini de etkilemiştir. Öte yandan, yaşlı bireylerin pandemi süreci deneyimleri, toplumsal konumlanışları, rolleri ve yaşam aranjmanları gibi pek çok etkene bağlıdır. Pandeminin kuşaklararası etkileşimde yarattığı dönüşüm yaşlı bireyin yalnız ya da aile fertleri ve/ya yakınları ile yaşayıp yaşamaması faktörü ile de şekillenmektedir. Yalnız yaşayan 65 yaş üstü bireyler pandemi sürecinde en basit ihtiyaçlarını karşılamak için dahi diğer bireylere muhtaç durumu gelmişlerdir. Aileleri ya da yakınları ile yaşayan 65 yaş üstü bireyler ise sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle aynı hanede yaşadıkları bireylerle uzun günler geçirmek durumunda kalmıştır.

Bu çalışmada 65 yaş üstü bireylerin maruz kaldığı yaş ayrımcılığı ve sosyal benlik sunumları Covid-19 pandemisi süreci bağlamında incelenmiştir. Sonuç olarak bu dönemde 65 yaş üstü bireylerin yaş ayrımcılığına maruz kaldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra 65 yaş üstü bireylere uygulanan ekstra önlemler beraberinde toplumsal dışlanma yaşadıkları tespit edilmiştir. Uzun süreler evde kalma kısıtlaması uygulanan bireylerde huzursuzluk gibi duygu durumlarla karşılaşmıştır. Yine elde edilen bir başka sonuç olarak 65 yaş üstü bireyler pandemi kapsamında alınan önlemler sebebiyle sosyal

benliklerini sunabilecekleri bir ortamın bulunmamasından dolayı sosyal benliklerini sunamamışlardır. Bununla beraber 65 yaş üstü bireylerin sosyal benlik sunumunda en önemli olan saygı, sevgi, takdir edilme, onaylanma, kabul görme gibi duyguları yaşamadıkları gözlemlenmiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergede *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler* başlığı altında açıklanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranı

1. yazarın katkı oranı %60, 2. yazarın katkı oranı ise %40'tır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Abumere F.A. (2019). A political conception of pandemics and epidemics in Africa. G. B. Tangwa, A. Abayomi, S. Ujewe & N. Munung (Eds). *Socio-cultural Dimensions of Emerging Infectious Diseases in Africa* (ss. 125-134). Springer.
- Akdemir N, Çınar Fİ, Görgülü Ü (2007). Yaşlıların algılanması ve yaşlı ayrımcılığı. *Turkish Journal Of Geriatrics*, 10(4):215-22.
- Auzan, A. A. (2020). The economy under the pandemic and afterwards. *Population and Economics* 4(2), 4-12. <https://dx.doi.org/10.3897/popecon.4.e53403>
- Aziz Ali S., Suhail N. And Aziz Ali S (2016). Low self-esteem leads to depression among elderly: case study of nursing home, *Journal Of Universal Surgery*, 4(2),1-4
- Blau ZS (1973) *Old age in a changing society*. New View Point, New York.
- Butler RN (1969). Ageism: another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9(4 Part 1): 243-6.
- Buz S (2015). Yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 14 (53): 268-278.
- Cavlak U, Kerem M, Kırdı N, Meriç A (2001). Ev ortamında ve huzurevinde yaşayan yaşlıların değişik yönlerden değerlendirilmesi. *Türk Geriatri Dergisi*, 4 (3):106-112.
- Choonara, J. (2020). Socialism in a time of pandemics. *International Socialism* (2), 3-35.
- Corbin, J. M., ve Strauss, A. L. (2008). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory* (3. baskı). Los Angeles: SAGE Publications. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.4135/9781452230153>
- Corey Ms, Corey G (2006). *Groups: process and practice*, 7th Edn., Thomson Brooks/Cole, Belmont.
- Creswell, J. W., ve Creswell, J. D. (2018). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5. baskı). Los Angeles: SAGE Publications.
- Creswell, J. W., ve Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4. baskı). Los Angeles: SAGE Publications.
- Cüceloğlu D (2001). *Mış gibi yetişkinler*. Remzi Kitapevi, İstanbul
- Çevik M., Bamford C. G. G. & Ho A. (2020). COVID-19 pandemic-a focused review for clinicians. *Clinical Microbiology and Infection* 81(5), 1-6. <https://dx.doi.org/10.1016/j.cmi.2020.04.023>
- Çilingiroğlu N, Demirel S (2004). Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, 7 (4), 225-230.
- Danışman-Gökler I, Aydın G (2011). Huzurevinde yaşayan yaşlıların benlik algılarının yordanmasında sosyodemografik özellikler ve algılanan sosyal desteğin rolü. *Aile Ve Toplum*, 12(7): 1-24.
- Denzin, N. K., ve Lincoln, Y. S. (2018). *The SAGE handbook of qualitative research* (5. baskı). Los Angeles: SAGE Publications.

- Duyan V (2010). Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını. Ankara: Aydınlar Matbaası.
- Duyan V (2017). *Sosyal hizmet kuramları ve yaklaşımları*, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Erzurum
- Erdemir F (2002). Sağlıklı yaşlı ve yaşlılıkta yaşam kalitesinin önemi. I. Ulusal Geriatri Kongresi Kongre Kitabı, Türk Geriatri Vakfı, 30 Ekim- 3 Kasım 112-116.
- Erikson Eh (1963). *Childhood and society*. New York, Ny: Norton.
- Erikson Eh (1985). *The life cycle completed: a review*. Newyork:W. W. Norton.
- Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research* (5. baskı). Los Angeles: SAGE Publications.
- Gething L, Fethney J, Mckee K, Persson LO, Goff M, Churchward M, Matthews S, Halvarsson M, Johannsson I (2004) Validation of the reactions to ageing questionnaire: assessing similarities across several countries. *J Gerontol Nurs.*,30:47-54.
- Giles H, Fox S, Harwood J, Williams A (1994) Talking age and aging talk: communicating through the life span. in hummert m, wiemann j, nussbaum j editors; interpersonal communication in older adulthood: interdisciplinary theory and research. Sage, New York.
- Giray S, Özenli Y, Yerdelen D, Arlier Z, Benli S (2008). Sosyal desteğin huzurevlerinde yaşayan yaşlı kişilerin kognitif fonksiyonlarına etkisi. *Türk Nörol. Derg*, 14 (2): 111-116.
- Goffman E (2009). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*, İstanbul, Metis Yay
- Grbich, C. (2012). *Qualitative Data analysis: an introduction* (2. baskı). London: SAGE Publications.
- Huycke S (2014) The effect of magic as a therapeutic recreation intervention on the self-esteem and depression of older adults in long-term care facilities. Unpublished Master Thesis, The University Of North.
- İmamoğlu Eo, İmamoğlu V (1992). Life situations and attitudes of the turkish elderly toward institutional living within a cross-cultural perspective. *Journal Of Gerontology*, 47:102-108.
- İçişleri Bakanlığı (2020). *65 yaş ve üstü ile kronik rahatsızlığı olanlara sokağa çıkma yasağı ek genelgesi*.
- Jacobs E, Masson Rl, Harvill Rl (2006). *Group counselling: strategies & skills*, 5th Edn., Thomson Brooks/Cole, Belmont.
- Klein DA, Council KJ, Mcguire SL (2005). Education to promote positive attitudes about aging. *Educational Gerontology*, 31(8): 591-601.
- Köstek G (2015). Huzur ve bakımevinde yaşayan yaşlıların ölüm kaygısı ve benlik saygısının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü.
- Lee Cd, Ayón C (2006). The power of groups for older adults: a comparative study of european american and latino senior mutual aid groups. *Social Work With Groups*, 28 (2), 23–39.
- Lewins, A., ve Silver, C. (2007). *Using software in qualitative research: a step-by-step guide*. London: SAGE Publications.
- Maw, R. (2006). The AIDS pandemic: impact on science and society. *Clinical Medicine Journal* (6), 504-505. <http://dx.doi.org/10.7861/clinmedicine.6-5-504a>.
- Mcguire Sl, Klein Da, Chen Sl (2008). Ageism revisited: a study measuring ageism in east Tennessee, Usa. *Nursing & Health Sciences*. 10 (1): 11-6.
- Merriam, S. B., ve Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4. baskı). San Francisco: John Wiley & Sons.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., ve Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: a method sourcebook* (3. baskı). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Morse, J. M. (1995). The significance of saturation. *Qualitative Health Research*, 5(2), 147–149. <https://doi.org/10.1177/104973239500500201>
- Morse, J. M. (2015). “Data were saturated ...”. *Qualitative Health Research*, 25(5), 587–588. <https://doi.org/10.1177/1049732315576699>
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Oğuzhanoğlu Nk, Özdel O (2005). Yaşlılık, huzurevi ve yaşam yolculukları: bir psikodrama grup çalışması [The Elderly, Nursing Homes And Life Voyages: A Psychodrama Group Study]. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(2), 124–132.
- Orth U, Robins Rw, Trzesniewski Kh, Maes J, Schmitt M (2009). Low self-esteem is a risk factor for depressive symptoms from young adulthood to old age. *J Abnorm Psychol*, 118: 472-478.

- Özcan, H., Elkoca, A. & Yalçın, Ö. (2020). COVID-19 enfeksiyonu ve gebelik üzerindeki etkileri. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 25 (Supplement 1), 43-50. <https://dx.doi.org/10.21673/anadoluklin.708151>.
- Passer M, Smith R, Holt N, Bremner A, Sutherland E, Vitek M (2009). *Psychology: the science of mind and behaviour*, Mcgraw-Hill Higher Education, Maidenhead.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4. baskı). London: SAGE Publications.
- Polkinghorne, D. E. (1989). Phenomenological research method. İçinde R. S. Valle & S. Halling (Ed.), *Existential-phenomenological perspectives in psychology: exploring the breadth of human experience* (ss. 41–60). New York: Plenum Press.
- Richmond Lj, Gundon Mh (2010). Self-esteem in the third phase of life. In M. H. Guiden (Ed.), *Self-esteem across the lifespan* (Pp. 281-293). New York, Ny: Taylor And Francis Group.
- Robins Rw, Trzesniewski Kh (2005). Self-esteem development across the lifespan. *Current Directions In Psychological Science*, 14: 158–162.
- Robins Rw, Trzesniewski Kh, Tracy JI (2002). Global self-esteem across the life span. *Psychology And Aging*, 17: 423–434.
- Rodin J, Langer E (1980). The decline of control and the fall of self-esteem. *Journal Of Social Issues*, 36: 12–29.
- Silverman, D., ve Marvasti, A. (2008). *Doing qualitative research: a comprehensive guide*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Singh, I., Chand, K., Singh, A. & Kandadi, K. (2020). Time for a culture change: understanding and reducing risk, morbidity and mortality from COVID-19 in those of black and minorityethnicity. *British Journal of Hospital Medicine* (81), 1-4. <https://dx.doi.org/10.12968/hmed.2020.0241>
- Spinney, L. (2019). How pandemics shape social evolution. *Nature* (574), 324-326. <http://dx.doi.org/10.1038/d41586-019-03048-8>.
- Stephens, J. (2005). The AIDS pandemic: Impact on science and society. *Emerging Infectious Diseases* (11). 1807-1808. <https://dx.doi.org/10.3201/eid1111.050897>.
- Sullivan, L. E. (2009). *The sage glossary of the social and behavioral sciences*. Sage. <http://dx.doi.org/10.4135/9781412972024>.
- Sum S, Emaman S, Sefidchian A (2016). Aging educational program to reduce ageism: intergenerational approach. *Elderly Health Journal*. 2 (1): 33-38.
- Şahin Em, Yalçın Bm (2003). Huzurevinde ve kendi evlerinde yaşayan yaşlılarda depresyon sıklıklarının karşılaştırılması. *Geriatry*, 6 (1): 10-13.
- Tabish, S. A. (2020). COVID-19 pandemic: the crisis and the longer-term perspectives. *Journal of Cardiology & Current Research* 13(2), 41-44. <http://https://www.researchgate.net/derf/https%3A%2F%2Fdoi.org%2F10.15406%2Fjccr.2020.13.00472>.
- Taylor, S. J., Bogdan, R., ve DeVault, M. (2016). *Introduction to Qualitative Research Methods: A Guidebook and Resource* (4. baskı). Los Angeles: Wiley.
- Terakye G (1989). Huzurevinde yaşayan yaşlıların benlik saygisinin incelenmesi, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 5 (3): 15-24.
- Vago, S. (2003). *Social change* (5. Baskı). Prentice Hall.
- Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy*. London: State University of New York Press.
- Vefikuluçay D (2008). Üniversitede öğrenim gören öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Verma Rbs (2010). Principles, skills and models of group work practice (vol 1). in: thomas, g. social work intervention with individuals and groups. New Delhi: Indira Gandhi National Open University
- White, K. & Banda, M. (2009). The role of civil society in pandemic preparedness. Andrew F. Cooper (Eds.), *Innovation in Global Health Governance: Critical Cases* (ss. 105-127). Taylor & Francis Group.
- WHO (2020). *WHO characterizes COVID-19 as a pandemic*. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yin, R. K. (2016). *Qualitative research from start to finish* (2. baskı). New York: Guilford Publications.
- Zachreson, C., Kristopher M. F.,Cliff, O. M., Harding, N., Piraveenan, M. & Prokopenko, M. (2018). Urbanization affects peak timing, prevalence, and bimodality of influenza pandemics in Australia: Results of a census-calibrated model. *Science Advances* (4)12, 1-8. <http://dx.doi.org/10.1126/sciadv.aau5294>